

**SKUPNA IZHODIŠČA IN GLAVNI POUČILSKI PRIPRAVE
NA TEKMOVANJE V ZNANJU SLOVENŠČINE
ZA CANKARJEVO PRIZNANJE 2017/2018**

Spoštovane kolegice in cenjeni kolegi, mentorice in mentorji,

krovnna tema tekmovanja v šolskem letu 2017/2018 je **Čud(ež)ne besede** – besedna zveza, ki se morda zdi nenavadna, skorajda deluje kot otroška domisljica. A kot je med odločanjem zapisala ena od članic državne komisije: vsaka beseda v literaturi je po svoje čudna in hkrati čudežna! **Čudna**, ker na njenih krilih presegamo stvarnost, v kateri živimo, se podamo v svet, ki hkrati je in ga ni, saj živi v naši zavesti; ki je in ni resničen, ki nas vedno znova meče iz ustaljenih vzorcev vsakdanjika in nas hkrati vanje vedno znova vrne, obogatene s pogosto negotovo hojo po ovinkastih stezah »nepotrebne« domišljije. **Čudežna** je beseda, kadar nam ne ponuja le sveta, ki ga je ustvaril nekdo drug, ampak zmore spreminjati naše dožemanje realnosti; beseda, ki se čudežno poveže z drugimi besedami, da občudujemo nenavadne povezave, bogastvo jezikovnih izraznih možnosti, kršenje pravil logičnosti in nazornosti, učinek besedil na bralce in se nam utrinjajo bralni spomini ...

Letos so pred vami in vašimi mladimi sogovorniki po literarnih zvrsteh in vrstah zelo različna besedila, a skupno jim je, da niso realistična, ampak so fantastična, nonsensna, na višjih stopnjah satirična, ironična ali celo groteskna. Sama po sebi torej – **čudna**; da bodo **čudežna**, je pomembno predvsem, da se prepustimo bralnemu užitku ob razvozlanju njihovega pomena; najprej kot odrasli, zreli bralci, potem kot sogovorniki tekmovalkam in tekmovalcem. Videli boste, da je (morebiti) čuden svet književnosti njim veliko bolj čudežen, kot si morda mislimo – zlasti najmlajši so manj obremenjeni z »razlaganjem« besedila: doživljajo ga neposredno, se mu smeji, iskreno so presenečeni, navdušeni in, zakaj le ne, tudi razočarani, nejevoljni, celo jezni. A saj veste: književnost ni zbirka pravopisnih predpisov! Pustimo ji, da deluje na našo domišljijo, čustva in razum – na vse hkrati. Pravo ravnotežje med domišljijemskimi popotovanjem, občutenjem čustvene energije besed in razumskimi odzivi nanje pa je tisto, kar je pri bralnem dogodku najpomembnejše in česar ne more in ne sme predpisovati nobena, še tako poglobljena didaktika književnosti. Vznemirljivo srečanje z neznanim, nerealističnim, čudnim se zgodi, čudežno, le pri neposrednem, poglobljenem in dovolj zahtevnem pogovoru o prebranem v skupini sobralcev: v vrtcu ali na univerzi, čisto vseeno je. Če se zgodi! A da se za tako srečanje sploh pokaže možnost, moramo mentorji branja verjeti vanj, se vživeti v čas, ko smo verjeli v igro in čudeže, skušati naše navdušenje nad presenetljivimi domisljicami izraziti, z njim navdušiti tudi tiste, ki se na srečanje odpravljajo morda s previdnejšim korakom.

Sledimo torej Belemu zajčku z rožnatimi očmi, kajti »*Alica je kot blisk smuknila za njim, ne da bi se bila sploh vprašala, kako bo še kdaj prišla nazaj ven*«. (L. Carroll: *Aličine dogodivščine v Čudežni deželi*, stran: manj kot 13 in več kot 11.)

MENTOR BRANJA: ZGLED IN AVTORITETA

Zagotovo je treba ponoviti temeljno vodilo: *Cankarjevo tekmovanje* je bilo, je in bo oblika spodbujanja in razvijanja **branja zahtevnih besedil**; besedil, ki jih ne berejo

kar vsi otroci v razredu in ne le za spontani bralni užitek, ampak zato, da bi **dokazali višje razvite zmožnosti branja in pisanja**. Predvsem v tekmovalnih skupinah od vključno šestega razreda naprej je tudi letos bistveno to, da bodo tekmovalci postopoma in vodeno razvijali zmožnost kritičnega branja književnosti. Poleg temeljitega poznavanja vsebinskih in slogovnih prvin izbranih besedil se bodo soočili s snovnim ozadjem pripovedi, poznavanjem povezave med celotnim avtorjevim delom in izbrano knjigo, spoznavanjem značilnosti izbrane književne vrste – a vse to po jasnih in temeljitih bralnih korakih:

1. **podrobno branje** leposlovnega besedila (npr. s sprotnim zapisovanjem v dnevnik branja ali z uporabo drugih bralnih in učnih strategij – poudariti velja metodo tesnega branja od vrstice do vrstice,¹ še posebej, če v besedilu zasledimo nenavadne, npr. starinske besede ali zahtevne tvorjenke,
2. **povezovanje** leposlovnega besedila in sobesedila z znanjem **literarne teorije in zgodovine** in (seveda),
3. **ponovno podrobno branje** književnega dela ter **razmislek** o tem, kaj v besedilu je sodobno, kaj povezano z zgodovino, kaj aktualno, kaj po mnenju bralca zastarelo (in zakaj), kako besedilo presega okvire časa, v katerem je nastalo, kako ga je torej mogoče aktualizirati – vse to v pogovoru z mentorico ali mentorjem branja in drugimi sobralci.

Postopno razvijanje kritičnega branja se bo izogibalo nekaterim potezam prvotnega, spontanega, včasih tudi naivnega (a upajmo, da ne zlonamernega) odzivanja na besedilo. Mentorji in tekmovalci ter vsi drugi, ki bodo skupaj z njimi razmišljali o besedilu (npr. starši) se bodo zato zagotovo **izogibali**:

- komentiranju **neprebranih** besedil ali njihovem zavračanju na podlagi vnaprejšnjih (nedokazanih) predpostavk o prezahtevnosti, dolgočasnosti ali še drugačni **navidezni recepcijski neustreznosti** besedil – tekmovanje, tako kot katero koli šolsko branje oz. bralni dogodek, nikoli ne moreta in ne smeta izhajati »le« iz književnih interesov mladih, še več: izziv in naloga mentorja branja sta, da jim pokaže, v čem so tudi navidezno tuja besedila v današnjem času zanimiva za branje in razpravo o prebranem;
- vrednotenju besedil na podlagi posameznih delčkov (npr. naslova ali nekaterih prizorov v besedilu) brez navezave vsega tega na celovito sporočilo besedila – to je namreč neustrezna metoda **iztrganega navajanja podrobnosti**, kar je prej dokaz pomanjkljive bralne zmožnosti kot izraz »skrbni za varnost bralcev«;
- vztrajanju pri lastnem razumevanju (tudi brez utemeljitve) in neupoštevanju mnenja sogovornikov, **rušenju pogovora o prebranem** – mentor branja torej ne bo oblikoval avtoritarnih interpretacij, ki se jih je treba le naučiti, ampak bo spodbujal mlade sogovornike, da pod njegovim vodstvom razvijejo čim bolj poglobljeno razumevanje besedila – ali celo
- nepriznavanju **pravice** avtorja (in seveda bralcev), da zgodovinsko ali sodobno snov, posameznika, medsebojne odnose **vidi in prikazuje po svoje** – bolj ali manj razumljivo, prepričljivo, provokativno ...

¹ Krakar Vogel, B. (2014). Bralna pismenost med teoretičnimi načeli in poučevalno prakso. *Slovenščina v šoli*. XVII (3-4), 25–35.

BRALNI DOGODEK – RADOST VPRAŠANJ, NE UČENJE ODGOVOROV

Naj poskusim oblikovati vodilne misli, tematske naslove in vprašanja ob izbranih besedil, ki naj bodo predvsem **bralna spodbuda** za mentorice in mentorje branja ter tekmovalke in tekmovalce.

Mehurčki (1. do 3. razred osnovne šole)

1) 1. razred osnovne šole: Komu pojemo uspavanke in zakaj?

Lila Prap: **Živalske uspavanke** in še ena slikanica iste avtorice po izbiri mentorjev.

Lila Prap je brez dvoma ena najpomembnejših avtoric sodobne slovenske avtorske slikanice. Morda nam je lahko bralni izziv že kak zanimiv intervju z njo: podatek o tem, da živi v hiši, ki je podobna vili Pike Nogavičke, obisk knjižnice, v kateri so njene slikanice o vsem mogočem, celo o dinozavrih ... In kakšna nenavadna vprašanja si zastavlja! Zakaj so zebre progaste? Zakaj se hijene smeji? Kako govorijo kitajski petelinčki? Zakaj je pomembno, da učimo domače živali tujih jezikov? – *Živalske uspavanke* nas vabijo v svet igre z zvokom, v podrobno opazovanje ilustracij in v izmišljanje svojih nenavadnih uspavank – z njimi se bomo približali igri, ki jo v svoje pesmi in ilustracije tako sijajno vpleta pesnica in ilustratorica, doma skorajda v vili Čira čara.

2) 2. in 3. razred osnovne šole: Čudežni gumbi – nasvidenje, dolgčas!

Leopold Suhodolčan: **Krojaček Hlaček** in še ena knjiga istega avtorja po izbiri mentorjev

Da »klasika« ni zanimiva? Seveda je, še posebej, če je njen avtor pisatelj, ki je izumil smešna detektiva – Naočnika in Očalnika. Bomo kot detektivi razvozlavali »uganke« njegovega verjetno najbolj znanega besedila? Se bomo vprašali, ali nista razlog za potovanje v igrivi svet naslovnega junaka domišljajska zaspanost in dolgčas? Pa je njegov svet res »le« svobodno otroško igrišče? Ali pa je v njem najti tudi »resne« teme? Morda nam prikazuje neobčutljivost, jezo, pohlep, strah? Kako se soočiti s temi prav nič igrivimi sporočili? Česa bi se krojaček Hlaček najprej lotil, če bi živel v današnjem svetu? Katere čudežne pripomočke bi uporabil? Bi si jih sposodil v pravljicah ali risankah? In kako to, da lahko njegovo vozilo prehitijo najbolj imeniten avto? Le katero gorivo ga poganja? Katero obleko bi tebi sešil krojaček, če si se naveličal(a) biti to, kar si vsak dan – in zakaj? Kako to, da krojaček svojih gumbov, sukanca in šivank ne prodaja, ampak jih podarja? Kako zanimiva besedna igra: kaj se zgodi, če preveč prodajaš in premalo podarjaš?

3) 4. in 5. razred osnovne šole: Dozorevanje z ježevci na igrišču besed

Peter Svetina: **Kako zorijo ježevci** in še ena knjiga istega avtorja po izbiri mentorjev

Bomo začeli sprehod po nonsensnem svetu Petra Svetine v družbi njegovih nenavadnih živalskih junakov (oposuma, ježevca, zobra, hermelinke, nutrije) tako, da si bomo postavljali najpomembnejša nepomembna vprašanja, na primer: Kako treniraš senco? Kako naslikaš prepil? Kako je, če si sredi glasbe kot mravljinca v klarinetu? Se bomo med branjem osredotočali na posebej zanimive besedne prepletanke, kot je ta: »je lahko tudi oposum prometnik Ferdinand, ali prometnik Ferdinand oposum, ali Ferdinand oposum prometnik«? Bomo kaj podobnega skušali sestaviti tudi sami, da bi se tako približali čudoviti besedni igri, ki je za to knjigo tako zelo značilna? Pomembno je najprej, da opazujemo prvine nonsensa: naštevanje, pretiravanje, narobe logiko – le

tako bo tudi zorenje mladih bralcev ob srečanju z ježevci prijetno; a ob tem skušajmo najti tudi kako zanimivo medbesedilno navezavo in kako zastrto sporočilo: Kdo *gre po svetu lahkih nog*? Kdo sta Hubert in Marcel? Zakaj si čriček Genadij želi, da bi pomendral vse, kar vidi? Kaj pomeni, da si nekomu *svetilnik*? – Kaj pa druga knjiga? Možnosti je veliko: od izvrstnih pesniških zbirk do nonsensnih pripovedi ... Boste torej obiskali *Ropotarno*, spoznali *Modrost nilskih konjev* ali se pokrili s *Klobukom gospoda Konstantina*?

4) 6. in 7. razred osnovne šole: **Domišljija, ki povezuje in presega smeh in strah**

Roald Dahl: **Matilda** in Feri Lainšček: **Velecirkus Argo**

Dahlova *Matilda* ponuja zelo veliko tem za pogovor z mladimi bralci, v katerega mentor branja ne le sme, celo mora vnašati tudi svoja osebna videnja in razmišljanja. Že na prvi pogled se nam ponuja tematizacija odnosov med otroci in odraslimi – glavna junakinja je uporniška, nadpovprečno bistra deklica – odrasli praviloma nerazumljivi in grobi, celo neumni in kot taki tarča posmeha. Se bomo pogovarjali o otroškem pogledu na odrasle in odraslem pogledu na otroke? O morebitnih stereotipih, ki te upodobitve zaznamujejo? Bomo razmišljali o tem, kaj v pripovedi deluje verjetno, realistično, kaj je v njej fantastika, ki realnost presega? Pisatelja in knjigo je smiselno povezati tudi z drugimi besedili (npr. na podlagi osrednje junakinje, ki je izjemna, nenavadna) ter z risanko in filmom – nenazadnje mladi zagotovo poznajo film *Matilda* ... Ne pozabimo na ilustracije in imena: ta pogosto dodatno označujejo književne osebe, pogovarjajmo se o učinkih posameznih delov zgodbe: kaj je smešno, kaj strašljivo, kako se prepletata humor in temna sporočila o sobivanju ... Dvojnost svetlobe (svetle pravljčnosti) in temnih podob (mrzlih bisernih src) je značilna tudi za Lainščkovo fantastično pripoved *Velecirkus Argo*: prisluhnimo nenavadnim imenom in jezikovni igri, predvsem pa se potopimo v mnogopomensko sporočilnost potovanja iz stvarnega sveta v pravljčno deželo – in se ob tem spomnimo na vse domišljijske zgodbe o otroku, ki se poda na pot preizkušnje in spoznanja – od ljudskih in Andersenovih pravljic naprej.

5) 8. in 9. razred osnovne šole: **Alica in tisočere dežele antipatičarjev**

Lewis Carroll: **Aličine dogodivščine v čudežni deželi** (prevod Gitica Jakopin) in Evald Flisar: **Alica v nori deželi** (roman)

Teme, povezane z nonsensom in fantastiko, si skorajda ni mogoče predstavljati brez ene najbolj znanih mladinskih knjig, Carrollove *Alice v čudežni deželi*. Vrsta razprav in interpretacij dokazuje, da je tudi to klasično delo aktualno še danes. Pomembno je, da se osredotočimo na okvirno in osrednjo zgodbo: Zakaj se Alica sploh odpravi za *Belim zajčkom*? Kako se knjiga konča? Je Aličino potovanje sanjski izlet v domišljijo? Je torej to delo fantastična pripoved? In če je, s katerimi besedili jo lahko povežemo? Bi ob bralnem užitku potopitve v svet nenavadne »logike nesmislov« v knjigi vendarle lahko odkrivali tudi kaka druga, aktualna sporočila? Kdo bi lahko bili *antipatičarji*? Kaj pomeni *biti nor* v norem svetu? Se je potrebno vprašati, *kdo sploh sem*? Kateri čas (ali Čas) je treba onikati in zakaj? Kaj nam sporoča *barvanje vrtnic* in kaj ponavljajoči se kraljičini stavki o *sekanju glav*? Ilustracije imajo ključno vlogo pri sooblikovanju nonsense stvarnosti Carrollove pripovedi. Opazujmo jih podrobno in se sprašujmo, kako učinkujejo. So smešne? Strašljive? Ob tem spoznajmo še avtorja in zanimivosti iz njegovega življenja, nekatere ključne pojme (npr. nonsens, parodija, likovna pesem ...). In vse to nam bo omogočilo prehod k Flisarjevi predelavi izvirne snovi v fantastični roman *Alica v nori deželi*. Kaj – poleg prehoda iz realnosti v domišljijo – povezuje obe deli? Kako razumemo *poti*? Kakšna je vloga imen in pesmi v tej knjigi?

Kaj pomeni, da so mrličji podporni stebri dežele Poterunije? Kako je opredeljena norost v *nori deželi* (nismo nekaj podobnega – čeprav nikakor ne identičnega – brali že prej)?

6) 1. 2. in 3. letnik poklicnih šol: Če so nekateri ljudje prasci – zakaj ne bi bili prasci ljudje?

Andrej Rozman Roza, Damijan Stepančič: **Živalska kmetija** (strip) in George Orwell: **Živalska farma**

Spontani odziv – *Strip ni primeren za Cankarjevo tekmovanje!* – je odziv, ki lahko izvira le iz nepoznavanja *Živalske kmetije*; stripa, ki sta ga po predlogi Georgea Orwella ustvarila Andrej Rozman Roza in Damijan Stepančič. Literarno predlogo strip opazno nadgrajuje: ne le, da spreminja nekatere pomembne dele pripovedi (npr. *zapovedi*), vnaša tudi vrsto medbesedilnih navezav, in sicer tako na književnost kot na slovensko politično zgodovino. Vsekakor je bistveno, da se branja stripa lotimo kot branja besedila in podob hkrati – saj drugače tudi biti ne more – a to branje nikakor ne sme biti »stripovsko« v smislu sledenja preprosti zgodbi in razlagalne površnosti. Kritični bralci se bodo spraševali o marsičem: o motiviki in simboličnem pomenu krvi (že na naslovnici), o besedilnih podrobnostih, npr. zloveščem krokarjevem očesu, navezavah na svet reklam in medijskih podob nasploh. Pozorni bodimo na jezik: na rabo kratkega nedoločnika in smešno besedno igro; ta v povezavi z grozo, ki jo vzbuja zgodba, soustvarja groteskno vzdušje stripa. Se bomo pogovarjali o »pravljčnosti« *Živalske kmetije* in *Živalske farme*? Bomo razpravljali o družbenem kontekstu obeh besedil? O totalitarizmi, diktatorjih, ideologiji, zlorabi moči, laži in (medijski) prevari? O izstopu iz sveta, za katerega se (še vedno ali vse bolj) zdi, da smo na njem zato, da se uničujemo?

7) 1. in 2. letnik srednjih šol: Ko te temna snov dvigne na prste

Mojca Kumerdej: **Temna snov** in Marko Sosič: **Balerina, balerina**

Kaj se skriva za na videz preprostimi »slikami« vsakdanjega sveta? Usoda, delovanje neznanih sil, ki izvirajo iz najbolj skritih plasti zavesti, mlin družbenih razmerij? Kaj je *temna snov*? Kako so v svetu, zaznamovanem s *temno* snovjo, sestavljene književne osebe? So »junaki« ali liki, ki so prej razstavljeni kot celoviti? Kakšno vlogo igrata pri gradnji (seciranju?) oseb humor in ironija? Kako se v zgodbah spreminja jezik in katere teme vse je mogoče izluščiti iz njih s podrobnim branjem? Kako zbirka *»šokantnih vdorov v vsakdanjik«* upodablja človeka, družbo – in tudi, kako se povezuje z določili književnega žanra kratke zgodbe? Kaj zbirko povezuje z romanom *Balerina, balerina*? Kakšna je v romanu podoba družbe, kako se oblikuje pripovedovalec in kako ga določa jezik? Kje so v njem meje med realnostjo in fantastiko, zgodovinsko stvarnostjo in sanjami – in kako je mogoče delo aktualizirati, ga povezati s konkretnim prostorom in časom nastanka in sodobnosti? Kakšno vrsto pripovedovalca je zaslediti v romanu in kaj njegova izbira pomeni za razumevanje teme?

8) 3. in 4. letnik srednjih šol: Povampirjena stvarnost smeha in groze

Mihail Afanasjevič Bulgakov: **Mojster in Margareta** (katera koli izdaja) in Mate Dolenc: **Vampir z Gorjancev** (katera koli izdaja)

Slika roman *Mojster in Margareta* predvsem povampirjenost zasužnjenega sveta, v katerem so (prevratniške) ideje (umetnosti) nevarne oblasti, kakršna koli pač že je? Je bil roman zato cenzuriran? Kaj nam pove vdor strašljivih oseb v na videz urejeno moskovsko realnost in napovedovanje mračne prihodnosti na podlagi na videz nepomembnih, skorajda šaljivih vsakodnevnih dogodkov? So Woland in njegova

diabolična družčina sila, ki mora družbeni stvarnost podeliti »verodostojnost kaosa«? Kakšno vlogo imajo v romanu neverjetni, strašljivo-humorni motivi, npr. govoreči maček, predstava ali satanski ples? In na drugi strani: Kakšna je v romanu vloga ljubezni in kaj pomeni, da »rokopisi ne gorijo«? Je groteskno vzdušje in nerealistično pripoved mogoče vendarle povezati s časom nastanka romana ali s pomembnimi podatki iz pisateljve biografije? Kje so meje in povezave med družbeno satiro, sporočilno aktualno grotesko in fantastiko, ki bralca sama po sebi nagovarja z množico presenetljivih zgodbenih preobratov? Kako h gradnji vzdušja pripomorejo besedilne podrobnosti, npr. opisi vremena? Je pomembno, da ob branju raziskujemo povezave z izročilno snovjo, predvsem z biblijsko motiviko? Kaj povezuje Mojstra in Margareto z Wolandom, kaj simbolizira zgodba o Ponciju Pilatu in Ješui? Je vdor demoničnih likov v tem romanu mogoče vzporejati z zgodbo Dolenčevega dela *Vampir z Gorjancev*? Ali tudi v tej fantazijski pripovedi lahko zasledimo ali iz nje izluščimo (aktualne) družbenokritične osti?

NAVODILA ZA PISANJE PISNE NALOGE NA KNJIŽEVNO TEMO

Kot vsako leto bodo tudi letošnja navodila za pisanje pisne naloge na književno temo (npr. razlagalnega spisa ali kake druge vrste besedila, s katerim bodo tekmovalci dokazovali svoje razumevanje in vrednotenje književnega besedila) **OKVIRNA**, ne bodo torej zajela vsega, kar se od tekmovalca pričakuje, ko na tekmovanju oblikuje razlagalni spis. Učence oz. dijake je treba zato opozoriti, da v svoj spis **smiselno vključujejo** tudi **književno znanje** (zvrstno-vrstne oznake, podatke o avtorjih, medbesedilne primerjave, ustrezno citiranje, misli iz spremnih zapisov ipd.), saj vse to **soustvarja** bolj poglobljen odziv na naslov pisne naloge (*to velja predvsem za tekmovalce od 6. do 9. razreda in za srednjo šolo*). Ker navodila za pisanje besedila niso »niz vprašanj«, na katera je treba odgovoriti, ampak opredeljujejo temo, o kateri naj bi tekmovalci pisali **samostojno, inovativno in prepričljivo**, je pomembno, da ne glede na okvirna navodila pri pisanju uporabijo znanje, ki je za temo spisa relevantno. To velja tudi za pripravo na tekmovanje: usvajanje književnega znanja je smiselno, če **prispeva k razumevanju besedil** in ustrezni rabi literarnovednih pojmov med razpravo o prebranem – tekmovalci naj se podatkov, ki za razlago besedil niso ključni, ne učijo; tudi dodatna strokovna literatura naj bo smiselna, obvladljiva, predvsem pa ne preobsežna. Treba pa je vendarle opozoriti, da kriterij B (*uporaba književnega znanja, do 10 točk*) prinese tekmovalcu 20 % točk, zato naj mentorji tekmovalce opozarjajo na **smiselno uporabo književnega znanja** (poznavanje avtorjev in del, raba virov ter literarnovednih pojmov) že med samo pripravo na tekmovanje, prav tako pa naj tekmovalci vse to upoštevajo tudi pri pisanju svojega besedila. *Cankarjevo tekmovanje* ni samo subjektivni ali poustvarjalni odziv na književnost, zahteva kritično branje in tvorjenje razlagalnega besedila, ki vključuje tudi uporabo književnega znanja.

Bistveno je, da mentorji z učenci oz. dijaki razmišljajo o aktualnosti književnih sporočil, tj. o tem, kako jih sodobni mladi bralec doživlja, razume in vrednoti. Ob tem je treba poudariti, da naj mladi bralci poskušajo med pripravo **preseči** »zgolj« izražanje subjektivnih vtisov o prebranem, naj se (na)učijo svoje doživljanje primerno **opisovati**, ga **utemeljevati**, **primerjati** z avtorjevim pogledom na stvarnost oz. književnost in njene osrednje teme – v vse to naj, glede na stopnjo tekmovanja in svoje recepcijske zmožnosti, vključujejo tudi prej omenjeni kontekst kritičnega branja. Ob vključevanju književnega znanja ter aktualizaciji besedila je temeljni namen pisnih nalog (na vseh stopnjah) spodbujanje subjektivnega in argumentiranega **vrednotenja** književnih

besedil – predvsem dijaki naj torej v njem izrazijo svoje lastno razumevanje ter tehtno in prepričljivo interpretacijo besedil.

Učenci in dijaki naj se učijo ustrezno **odzivati** na **nalogo**, ki jo zastavljajo okvirna navodila za pisanje razlagalnega spisa oz. eseja:

- naslov in morebitne navedke ter navodila naj temeljito preberejo in razmislijo o »problemu«, ki se izraža v temi, o kateri bodo pisali,
- besedila naj ne oblikujejo kot »odgovarjanje na vprašanja« – vanj naj, kot je bilo že povedano, vključijo čim več navezav in spoznanj, ki so jih pridobili med pripravo na tekmovanje.

Navodila za pisanje besedila so **povzemalna**: opredeljujejo, o čem vse naj tekmovalec piše, praviloma pa ne vključujejo »samoumevnih nalog« (npr. *Predstavi podatke o avtorju, oznako dela in zanimivosti, pomembne za tvojo razlago, pazi na pravilnost in urejenost svojega besedila.*), saj naj bi to učenci in dijaki vedeli že zaradi **priprave** na tekmovanje. Če torej česa (npr. usmeritve k posebnostim jezika, vprašanja o biografskih podatkih, ki so pomembni za razumevanje dela) v navodilih za pisanje ni, to ne pomeni, da o tem tekmovalec ne sme pisati ali da tega ni mogoče upoštevati pri točkovanju – še posebej, če je vključevanje takih prvin **smiselno** glede na temo (naslov oz. navodila za sestavo) razlagalnega oz. razpravljalnega besedila. V višjih razredih srednjih šol se biografski oz. drugi podatki praviloma ne vključujejo v problemsko obravnavo besedil, saj so esejske zahteve oblikovane tako, da za razpravljalno oz. kritično pisanje o zahtevani tematiki običajno niso relevantni; ustrezno zasnovi razpravljalnega eseja pa je, da dijaki znajo razpravo o književnem problemu umestiti v literarnovedni in družbeni kontekst.

V vseh tekmovalnih skupinah lahko tekmovalci pričakujejo **raznovrstne bralne naloge**; nekaj možnosti:

- povzemanje, razlaga in osebno vrednotenje izhodiščnih besedil (npr. na podlagi teme in konteksta),
- analiza besedilnih podrobnosti (zgodba, osebe, jezik, zgradba besedila, npr. razlaga odlomka),
- podrobna razlaga povezav med književno osebo, zgodbo ter spremembami prostora in časa,
- razlagalni spis oz. esej na podlagi ključnih besed,
- interpretacija neznanega besedila in povezava z razpisanimi književnimi deli.

MERILA ZA VREDNOTENJE

Vse tekmovalce je treba **seznaniti** z **merili za vrednotenje**:

- **1. razred osnovne šole**: razumevanje (do **10 točk**), osebni odziv in njegova prepričljivost (do **5 točk**), zgradba besedila in jezikovna pravilnost – obseg in zapis (do **5 točk**),
- **2. do 5. razred osnovne šole**: razumevanje (do **10 točk**), osebni odziv in njegova prepričljivost (do **5 točk**), zgradba besedila, jezikovna pravilnost in čitljivost (do **5 točk**);

- **6. do 9. razred osnovne šole, srednja šola:** razumevanje (do **20 točk**), uporaba književnega znanja (do **10 točk**), prepričljivost osebnega odziva (do **10 točk**), zgradba besedila, jezikovna pravilnost in čitljivost (do **10 točk**).

Ocenjevanje besedil bo potekalo po istih kriterijih kot v prejšnjih letih, jih bo pa komisija prilagodila konkretni nalogi na šolskem, območnem in državnem tekmovanju. **Predvsem na območnem tekmovanju bodo kriteriji dovolj podrobni, da bo ocenjevanje čim bolj objektivno.** Ob kriteriju, ki se navezuje na razumevanje besedila, bodo navedene **ključne besede**, ki naj bi jih tekmovalec vključil v spis in jih pojasnil – če tekmovalec vključi tudi kaj takega, česar med ključnimi besedami (oz. prvinami za vrednotenje) ni, je to možno upoštevati, če se navezuje na naslov in navodila za pisanje spisa.

Navodila za vrednotenje nikoli ne morejo biti tako podrobna, da bi spise lahko vrednotil »računalnik«; temeljna značilnost katere koli zaokrožene pisne naloge na književno temo je namreč prepričljivost osebnega odziva, ki se navezuje tudi na bralno zmožnost ocenjevalca spisa ter primerjanje med spisi. Zato je ključno, da **se ocenjevalci o kriterijih pogovorijo, poenotijo subjektivna ocenjevalna merila in se pri spisih, ki so ocenjeni različno, dogovorijo za skupno oceno.** Namen skupnih izhodišč je predvsem opozoriti na zasnovo tekmovanja ter spodbuditi razmišljanje o bistvenih prvinah izbranih del – mentorji pa boste seveda presodili, kako izhodišča povezati s prakso, tj. kako tekmovalcem ustrezno pojasniti **cilje** oz. potek **priprave** na tekmovanje ter način **pisanja razlagalnih besedil**. Tudi letos bo komisija poleg teh izhodišč pripravila podrobna priporočila za mentorje in jih objavila na spletu.

MEHURČKI IN PRIZNANJA ZA NAJBOLJŠE: DA ALI NE?

Vprašanje nagrajevanja tekmovalcev ni ne preprosto ne črno-belo; odločiti se je treba po tehtnem premisleku, pri tem pa izhajati iz naslednjega:

- *Mehurčki* so priprava na *Cankarjevo tekmovanje*; njihov glavni namen je motivacija otrok z bolj razvitimi jezikovnimi zmožnostmi za samostojno pisanje o prebranih knjigah.
- Mentorji na šoli samostojno presodijo, kateri prvo-, drugo- in tretješolci so zmožni zahtevnega branja in pisanja – in te povabijo na tekmovanje, z njimi berejo, se o prebranem pogovarjajo in jim dajejo zanimive bralne naloge. ***Cankarjevo tekmovanje* ni bralna značka, zato ni smiselno, da se ga udeležijo vsi otroci;** zahteva dodatne priprave in tudi veliko samostojnega dela.
- Za dodaten trud pri pripravi vsi tekmovalci prejmejo priznanje. Lahko bi poleg tega prejeli najboljši še dodatno pohvalo, a zgoditi bi se utegnilo, da bi državni komisiji kdo očital spodbujanje neustrezne tekmovalnosti in razvrščanje otrok. Ne glede na pozitivno pojmovanje tekmovalnosti se lahko zgodi, da bi lahko imelo prezgodnje razvrščanje negativen vpliv na motivacijo za tekmovanje.
- To, da tekmovalci ne dobijo bronastih priznanj, šoli ne preprečuje, da sama ne nagradi najboljših (npr. na sklepni prireditvi) – kakor to nekatere šole že počnejo.

SREČNO POT V NAROBE SVET BESED

Zdaj je na srečo konec suhoparnih razlag in pojasnil. Pomembna je le še kaka drobna misel za vse **Cankarjeve bralce**, za mentorice in mentorje ter tekmovalke in tekmovalce, za vse druge, ki jih bodo spremljali na poti do uspeha: branja, branja in branja, pogovora in pisanja o prebranem – in še enkrat: branja ...

Ta pesem je iz knjige za prvošolce. Drobna in tiha, a odpira toliko navezav: *tiho prihaja mrak, plah je njegov korak ... koder se nebo razpenja ... o, čriček, kako si srečen ... Čudno in čudežno*, kaj vse lahko razpre in kam nas usmeri teh nekaj verzov, če jim natanko prisluhnemo:

Lila Prap
Čričkova uspavanka

*Čiričiri, čiričiri ...
Ko mrak se spusti,
muzikant zaigra
po notah neba
čiričiri, čiričiri ...*

Varno pot po nebu in veliko bralnih čirijev,

prof. dr. Igor Saksida,
predsednik državne komisije.

Ljubljana, julij 2017